

Vervangingstheologie in 'Uur van de waarheid'

Twee weken geleden hadden we op het kantoor van Christenen voor Israël een gesprek met een Palestijnse predikant, een Franse predikante van Marokkaans-Berberse islamitische afkomst en een Syrische christen met een moslimachtergrond. Ik werd getroffen door hun getuigenis van liefde – voor God, voor Israël en voor de Palestijnen/Arabische wereld. Als je Gods liefde kent, ga je ook liefhebben wie Hij liefheeft. Ik werd geraakt door wat zij zeiden: in de Arabische wereld vragen mensen om erkenning in hun werkelijke situatie.

Als we praten over het Kairosdocument, moeten we dat doen in ontmoeting met mensen. Daarin sta ik er open voor om mijn theologie kritisch te laten bevragen. Maar ik behoud mij omgekeerd het recht voor om ook kritische vragen te stellen. Misschien leidt een nood situatie tot een eenzijdige theologie. Maar erkenning van die situatie houdt nog niet in dat we ook een verwrongen theologie moeten overnemen. Daar is niemand mee gediend.

Zo lees ik het Kairosdocument. Een noodkreet – misschien. Voor een noodkreet is het wel wat lang. Er wordt een visie in gepresenteerd. Een visie die uitdaagt. En die uitdaging neem ik aan.

Want er staat meer op het spel dan liefhebben wie God liefheeft. Het gaat m.i. om het kennen van God zelf. Het gaat om Jezus' eigen woord: "Het heil is uit de Joden." Is dat een altijd tegenwoordige tijd? Of geldt het alleen die ontmoeting met de Samaritaanse vrouw? Ik zou willen zeggen: het is een ontmoeting die zichzelf steeds weer herhaalt. Maar dit woord van Jezus, dit getuigenis, is ons vreemd, het irriteert. "Het heil is uit de Joden." En het prikkelt vooral in de ontmoeting met de Palestijnen. Maar we kunnen het niet naast ons neerleggen. Het staat er steeds als een ergerniswekkend tegenover. Is Jezus vandaag dezelfde als toen? Is God vandaag dezelfde als toen? Daar gaat het om.

Rondom de presentatie van het Kairosdocument is gesteld dat het niet beoogt om Israël als zodanig te delegitimiseren. Ik heb mijn best gedaan om het zo te lezen, maar ik kan het er niet van maken. Ik hoor er steeds een venijnig stemmetje in: "Het onheil is uit de Joden."

De aanduiding Kairos spreekt wat dat betreft al boekdelen. Politiek, historisch en economisch wordt Israël de nek omgedraaid. Theologisch wordt mij het recht ontzegd om iets anders over Israël te zeggen dan de opsteller wenselijk acht – ik plaats me

daarmee buiten de christelijke traditie. Maar ik wil luisterend naar de Bijbel over de Bijbel spreken. En dan kan ik niet accepteren dat Israël bijbels-theologisch gewoonweg wordt genegeerd.

Want dat gebeurt er in feite: bijbels-theologisch wordt Israël bewust genegeerd, weggetheologiseerd. Het hele stuk is gedrenkt in de vervangingstheologie: Israël wordt volledig weggeschreven uit de Bijbel. In plaats daarvan gaat het over het universele. God is universeel. De openbaring is universeel, het land is universeel. Maar in dat alles is er geen plaats voor het volk Israël aan wie de openbaring geschonken wordt. Israël is vervangen door het universum en de mensheid: “Wij geloven in God, één God [in de Engelse vertaling, in de Nederlandse vertaling weggelaten], Schepper van het universum en van de mensheid” (2.1). Maar het lijkt er zelfs op dat het Palestijnse volk als drager van de openbaring in de plaats van Israël komt: “Wij geloven dat God tot de mensheid heeft gesproken, hier in ons land” (2.2).

Het land is dus plaats van de openbaring. Maar wie wordt er naartoe geroepen om de openbaring te ontvangen? Is het niet de roeping van één man, de formatie van één volk? En wordt er met hen niet een eeuwig verbond gesloten? Of is dat met de openbaring van Christus opgeheven? Natuurlijk heeft de openbaring universele betekenis. Maar universalisme zonder midden is een vacuüm. Zonder de concrete werkelijkheid van Israël vervliegt het Bijbelse spreken.

Met de nadruk op het universele roept het document op tot wederzijdse ontmoeting, een wederzijds elkaar lief hebben. Dat klinkt heel mooi. Maar voor de unieke roeping – in het bijzonder van Israël – is er dus in dat concept geen ruimte. Die wordt verzwolgen door het universele. Israël wordt geofferd op het altaar van de mensheid.

De God die “de Schepper is van het universum en van de mensheid” laat Zich in de Schriften kennen als de God van Israël. Zo wil Hij bij de mensen zijn. Zo volvoert Hij Zijn heilsplan met het universum en de mensheid. “Jezus Christus is een dienaar van de besnijdenis geworden vanwege de waarheid Gods – om te tonen dat God trouw is – opdat Hij bevestigen zou de beloften aan de vaders gedaan; en de heidenen God vanwege de barmhartigheid zouden verheerlijken” (Romeinen 15:9). Als Jezus, onze Heer en Heiland, een dienaar van de besnijdenis, m.a.w. van het Joodse volk, is geworden, wat zouden wij in zijn navolging dan moeten doen? Zouden we niet God loven om Zijn barmhartigheid aan Israël? Nooit heeft Hij Zijn verbond met Israël

opgezegd. Als kerk en als volkeren in de wereld zijn we geroepen om Israël te zegenen. Daar horen we niets over.

“De Geest laat ons de eenheid van Oude en Nieuwe Testament zien, hier en nu” (2.1.2). De Geest openbaart dus ook de eenheid van Gods handelen in en door Israël aan deze wereld, concludeer ik. Dat culmineert in de komst van Jezus Christus, aan wie God “de troon van zijn vader David zal geven. Tot in eeuwigheid zal Hij koning zijn over het huis van Jakob, en aan zijn koningschap zal geen einde komen”(Lukas 1:23). Als we vandaag de plaats en betekenis van Israël negeren, ontkennen we de eenheid van de Openbaring en de eenheid van God.

Het stuk wil een schreeuw zijn vol “geloof in Gods goddelijke voorzienigheid voor alle inwoners van dit land” en is “geïnspireerd door het geheim van Gods liefde voor allen, het geheim van Gods aanwezigheid in de geschiedenis van alle volken en, op een bijzondere manier, in de geschiedenis van ons land...”

Wat is die bijzondere manier dan? Bijbels is toch: God kiest een volk uit om bij aanwezig te zijn en zo aanwezig te zijn bij de volken. Hij heeft voor dat volk een land en daar kiest Hij een plaats waar Hij Zijn naam doet wonen. Dat is het Bijbelse geheimenis. Dat volk heeft een naam en een plaats in de geschiedenis: Israël.

Ook in het spreken over de universele missie van het land (2.3) wordt het particuliere van de openbaring aan Israël opgeofferd aan het universele. “De landbelofte [in de Bijbel] is nooit een politiek program geweest – de Nederlandse vertaling voegt eraan toe: of bewijs van eigendom -, maar eerder het voorspel voor het volledige Universele heil. Hij was het begin van de vervulling van het koninkrijk van God op aarde.” En iets eerder: “In deze universaliteit opent zich de betekenis van de beloften, het land, de verkiezing en het volk van God als inclusief voor heel de mensheid.” Maar dat koninkrijk is niet zonder centrum. Wie het particuliere negeert, haalt het hart uit het Koninkrijk. Hoe kan God trouw blijken zonder dat Hij zijn belofte om Israël te herstellen gestand doet? Daarom is het zeer juist als het document stelt: “Het is de plicht van degenen die hier leven om Gods wil voor dit land te respecteren.” Dat is dus in werkelijkheid: gehoorzaam luisteren naar Hem die het land belooft en het land laten aan degene aan wie het beloofd is: Israël. Maar dan ontstaat er ook ruimte om de rechten te eerbiedigen van degenen die er wonen (Ezechiël 47).

Ik vat samen:

Alle nadruk ligt op het universele, waardoor het bijzondere van de positie van Israël volledig genegeerd wordt. Ik heb daar denk ik voldoende voorbeelden van gegeven. Daardoor ontbreekt ieder zicht op de concreetheid van Gods handelen met Israël in deze tijd. Daarbij ligt er zoveel nadruk op de discontinuïteit in Israëls bestaan, dat de continuïteit ervan miskend wordt: het huidige Israël heeft niets met het volk van de Bijbel te maken.

Hoewel het stuk de eenheid van God en van Zijn openbaring belijdt, wordt daarmee die eenheid in wezen tegengesproken. Als God één is en als Zijn openbaring één is, dan is Hij nu Dezelfde in Zijn verbond met Israël als in het Nieuwe en het Oude Testament. Wie Israël schrapt, ontkent de eenheid van God.